

Piloten, pillen en proportionaliteit

De tuchtrechtelijke afhandeling van een 'friendly fire' incident in Afghanistan

mr. B. Klappe – luitenant-kolonel van de Militair Juridische Dienst*

You are hereby reprimanded. You flagrantly disregarded a direct order from the controlling agency, exercised a total lack of basic flight discipline over your aircraft, and blatantly ignored the rules of engagement and special instructions.

Your willful misconduct directly caused the most egregious consequences imaginable, the death of four coalition soldiers and injury of eight others. The victims of your callous misbehavior were from one of our staunch allies in operation Enduring Freedom and were our comrades-in-arms (...).¹

Inleiding

Op 17 april 2002 deed zich in Afghanistan in de omgeving van Tarnak Farms², een ernstig incident voor waarbij vier Canadese militairen omkwamen en acht Canadese militairen gewond raakten. Twee Amerikaanse F-16 vliegers zagen tijdens een vlucht de met scherpe munitie oefenende Canadese infanteristen aan voor vijand. Zonder definitieve bevestiging van de vluchtleiding af te wachten over de aard van de

bewegingen op de grond (*friend or foe*) en zich later beroepend op zelfverdediging, werd door één van de vliegers een 500 pond lasergeleide bom (GBU-12) losgelaten.

Na 22 seconden trof de bom doel met de hiervoor geschetste noodlottige afloop. Tien seconden daarna meldde de vluchtleiding omtrent de bewegingen op de grond: '*friendlies*'.

Het incident heeft in Canada nogal wat opschudding veroorzaakt en is een langdurige bron van wrijving geweest tussen de Amerikaanse en Canadese regering. Na ruim twee jaar is een eind gekomen aan een lang-slepend juridisch proces tegen de *wingman*, een zeer ervaren majoor-vlieger, die de bom losliet. Zijn formatieleider in het andere toestel had reeds in een eerder stadium ingestemd met een tuchtrechtelijke afhandeling (*non-judicial punishment*).

In deze bijdrage vindt u een korte beschouwing over *friendly fire* incidenten, de achtergrond van operatie

Enduring Freedom en een samenvatting van de belangrijkste conclusies van twee onderzoekscommissies: de Canadese en de Amerikaans-Canadese commissie. Tot slot volgt een weergave van de disciplinaire afhandeling van de zaak tegen de vlieger en een korte nabeschuiving.

'Friendly fire' of fratricide³ incidenten

Het gebruik van technologie, de grotere hoogtes en afstanden waarvan de vijand onder vuur kan worden genomen, het hoge operationele tempo en het vervagen van duidelijke frontlijnen heeft een percentuele stijging laten zien van het aantal *friendly fire* incidenten gedurende de laatste decennia. Gevechten vinden plaats in een verwarrende omgeving, met coalitietroepen van diverse pluimage, met soms gebrekkige communicatiesystemen.

Ook het moeizaam kunnen onderscheiden van vriend en vijand bij het optreden in steden, onder meer door het toenemend gebruik van contractanten, draagt bij aan dit stijgende percentage. De *fog of war* is dichter vandaag de dag.

Toenemend aantal slachtoffers

In de Tweede Wereldoorlog en gedurende de Vietnamoorlog bedroeg het percentage slachtoffers van *friendly fire* zo'n 2 procent.⁴ De Golfoorlog in 1991 gaf een forse stijging te zien

* De auteur is *Special Assistant to the United Nations Military Adviser, UNHQ-New York*.

¹ <http://www.af.mil/news>, geraadpleegd 6 juli 2004, gedeelte van berisping in tuchtrechtelijke uitspraak tegen de *wingman*, veroordeeld wegens plichtsverzuim.

² Tarnak Farms, Kandahar, een voormalig trainingskamp van Al Qa'ida en in gebruik door de coalitietroepen sinds eind 2001.

³ Fratricide: '*the killing of one's brother or sister, or the accidental killing of one's own forces in war*', The Concise Oxford Dictionary, Tenth Edition, 1999.

⁴ Onderzoek van Lt Col Charles Schrader, Army Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, Kansas, 1982.

naar 17 procent⁵. Slachtoffers tijdens deze laatste oorlog vielen met name gedurende de intensieve tankslagen. Meer dan driekwart van alle schade aan Amerikaans M1A1-tanks en de *Bradley Fighting Vehicles* werd veroorzaakt door *friendly fire*⁶.

Over operatie *Enduring Freedom* en de oorlog in Irak zijn nog geen percentages bekend. Hoewel techniek kan bijdragen aan het vergroten van *situational awareness* en het zelfvertrouwen van de soldaat kan versterken, heeft het soms een averechts effect. Een voorbeeld betrof het verwonden door een 2000 pond bom van een aantal Amerikaanse en geallieerde soldaten bij de strijd om een gevangeniscomplex bij Mazar-e Sharif, Afghanistan.

Het incident werd veroorzaakt door een militair die de batterijen van zijn *Global Positioning System* verving maar verzuimde de coördinaten opnieuw in te stellen. Ten slotte kunnen vraagtekens worden geplaatst bij het gelijke tred houden van de ontwikkeling van zeer complexe wapensystemen en de hulpmiddelen die vijand en eigen troepen uit elkaar kunnen houden. Ook *command and control* systemen tussen de verschillende krijgsmacht delen kunnen bijdragen aan het voorkomen van *friendly fire* incidenten, maar deze moeten dan wel aan de hoogste eisen voldoen.

'Enduring Freedom'

Op 6 oktober 2001 starten de Verenigde Staten en enkele coalitiepartners de operatie *Enduring Freedom*, met als doel het vernietigen van het Al Qa'ida terroristennetwerk en de ondersteunende bases in Afghanistan, inbegrepen het Taliban-regime.

Aanvankelijk worden luchtstrijdkrachten en een beperkt aantal *special*

forces ingezet, in samenwerking met de Afghaanse oppositie (*Northern Alliance*). Later neemt een groter aantal grondtroepen deel: mariniers, luchtmobiele eenheden en lichte infanterie. Omdat Al Qa'ida en het Taliban-regime vrij snel verslagen zijn maar deels ook slechts uit elkaar geslagen zijn, doet zich een situatie voor waarbij geen traditionele confrontatielijnen herkenbaar zijn.

De Canadese onderzoekscommissie

Een week na het incident stelt de Canadese minister van Defensie een commissie in met als taak de aard, omstandigheden en toedracht van het incident vast te stellen. Direct na de formatie vertrekt de commissie naar het operatiegebied en begint haar werk. De Canadese commissie initieert en onderhoudt nauw contact met de Amerikaanse onderzoekscommissie, welke later wordt omgevormd naar een *Coalition Investigation Board*.

Gedurende haar onderzoek worden door de commissie 26 interviews af-

genomen, 65 verklaringen onder ede afgenomen en 800 pagina's informatie en transcripten geproduceerd. Ook wordt via de Amerikaanse commissie beeldmateriaal en technische documentatie verkregen, met inbegrip van radiocommunicatie en de van toepassing zijnde orders voor de operaties in Afghanistan.

De feiten

Het eindrapport⁷ bevat een gedetailleerd verslag van de minuten en seconden die voorafgaan aan het incident dat zich 's avonds tussen negen uur en half tien afspeelt.

A-Company, 3-rd Battalion, Princess Patricia's Canadian Light Infantry Battle Group, is op dat moment ontplooid en bezig met een *Tank Stalk* oefening: met anti-tankwapens en klein-kalibervuurwapens worden doelen op enige afstand onder vuur genomen.

Tegelijkertijd is een Amerikaanse F-16 tweemansformatie van *170th Expeditionary Fighter Squadron* op terugreis na een ruim vijf uur durende vlucht en bereidt zich voor om in de lucht bij te tanken. Aangekomen boven *Tarnak Farms* constateert de

Leden van het '3-rd Battalion Princess Patricia's Canadian Light Infantry Battle Group' dragen hun gevallen kameraden, die zijn omgekomen bij een training-incident in Kandahar, Afghanistan (2002)

(Foto: Canadian Forces Combat Camera, L. Penney; collectie: IMG/KL)

⁵ Zie noot 4.

⁶ 107 Amerikanen en 22 Britten werden gedood of raakten gewond, *Friendly fire*, Stewart M. Powell, *Journal of the Air Force Association*, Vol. 74, No.12, December 1991.

⁷ Tarnak Farms Board of Inquiry, Final report, 19 June 2002, Ottawa.

Eén van de 19 gewonden bij het 'friendly fire' incident van 5 december 1991 (Afghanistan) wordt overgebracht naar een militair ziekenhuis
(Foto: USAF, K. Reed; collectie: IMG/KL)

wingman van de vlucht ('Coffee flight 51') vijandelijk grond-luchtvuur. Hij markeert het doel en meldt de positie ter identificatie via de formatieleider aan de *aircontroller* in de AWACS.

Twee minuten later verzoekt hij het doel met zijn boordwapen, een 20 mm kanon, te mogen aanvallen. De AWACS geeft opdracht 'stand-by' en zendt het bericht voor doelverificatie door aan het *Combined Air Operations Center*. De formatieleider bericht zijn *wingman*: 'let's make sure they're not friendlies'. Ruim een minuut later geeft de *aircontroller* opdracht 'hold fire' en verzoekt hij aanvullende informatie over de eerder gedane melding.

Vier seconden later meldt de *wingman* dat hij mensen op een weg heeft waargenomen en een stuk artillerie dat hem onder vuur neemt. Hij roept zelfverdediging in en begint zijn aanval. De door hem afgeworpen bom ontploft nabij de rand van een drooggevalle rivierbedding waar de eenheid op dat moment is gegroepeerd.

Misinterpretatie van de vliegers

De commissie constateert in haar rapport dat de oefenende infanteristen geen blaam treft; zij hebben zich gehouden aan de voorgeschreven coördinatieprocedures en hebben in

overeenstemming gehandeld met veiligheidsvoorschriften. Door een aantal redenen waren de vliegers niet op de hoogte van de aanwezigheid van het *Tarnak Farms* oefengebied en de oefening met scherpe munitie.

Door niet te beschikken over deze informatie, lijkt het duidelijk dat de vliegers het oefenen met scherpe munitie interpreteerden als een bedreiging voor hun formatie. Vervolgens zijn zij begonnen aan een besluitvormingsproces dat leidde tot het inroepen van zelfverdediging en de inzet van een wapen tegen eigen troepen. Alle doden en gewonden zijn het gevolg van de schokgolf en scherfwerking van de exploderende bom.

Tegenstellingen

De commissie stelt dat de acties van de vliegers de primaire oorzaak zijn van de doden en gewonden. Naast de aanvankelijke misinterpretatie van het vlakbaanvuur als een bedreiging voor de formatie bestaat er een reeks gerelateerde storende tegenstellingen tussen de beleving van die bedreiging, de acties van de vliegers en geaccepteerde procedures.

- De *wingman* geeft ongeveer vier minuten vóór het inroepen van zelfverdediging door aan de *air controller* nog munitie aan boord te

hebben. Dit is een ongebruikelijk bericht, gelet op het feit dat de vlucht het operatiegebied verlaat. Het commentaar is ongepast en de reden van de melding is onduidelijk.

- Het verzoeken aan de vluchtleiding door de *wingman* om zijn boordwapen te mogen gebruiken tegen de waargenomen gronddoelen, zo'n 90 seconden vóór het inroepen van zelfverdediging. Gebaseerd op speciale instructies en talloze verklaringen, lijkt een dergelijk verzoek niet logisch en in strijd met de voorschriften. Mede gelet op de eerdere ongepaste mededeling en het feit dat géén van de vliegers ontwijken de acties onderneemt om de vermeende dreiging af te weren, zijn de bedoelingen van de *wingman* verdacht.

- Het door *Coffee flight 51* beschrijven van de situatie op de grond als 'significant rapid fire' in hun richting en op hun hoogte. Het grondvuur bestaat evenwel uit anti-tankgranaten, afgevuurd met tussenpozen van 30-45 seconden, begeleid door automatische wapens en lichtspoomunitie. Het vuur wordt als vlakbaanvuur afgegeven op doelen op 200 meter.

- Het feit dat beiden hooggekwalificeerde vliegers zijn met gevechtservaring, met inbegrip van het waarnemen van vijandelijke grondluchtbeschietingen. Een helikopter-vlieger, net daarvoor in de omgeving van het incident, geeft aan dat de enkele ricochets die hij constateerde, niet boven de 300 meter uitkwamen. Gelet op het onbeperkte

zicht en de ervaring van de vliegers is het verbazingwekkend dat hun waarnemingen over snelheid, richting en hoek zo onnauwkeurig zijn.

- Het niet alleen in de onmiddellijke omgeving verblijven van de vermeende dreiging maar het risico verhogen door af te dalen en daarbij zodanig de snelheid verminderen dat de *wingman* beneden de optimale manoeuvreersnelheid komt. Dit is tamelijk verrassend en tegen de procedures omdat de vlieger zich daarmee bewust aan een hoger risico blootstelt.
- Gedurende de vier minuten vóór het inroepen van zelfverdediging vertoont géén van de stemmen van de vliegers een spoor van bezorgdheid over hun eigen veiligheid. Uit de door de vliegers afgegeven schriftelijke verklaringen en hun getuigenis na de vlucht lijkt het erg duidelijk dat de vermeende dreiging zowel onmiddellijk en ernstig was (zijnde onder vuur). Logischerwijze zou dat hebben geleid tot bezorgdheid in hun stem en agressieve, verdedigende vliegbevingen.
- Beide vliegers verblijven vóór en na het afgeven van vuur ongebruikelijk lang in het gebied. Het is alarmerend dat géén van de vliegers een defensieve reactie initieert na het treffen van het doel. Beiden blijven cirkelen in het vermeende gebied van de dreiging totdat de AWACS opdracht geeft: '*scram south*'.

• De *wingman* roept zelfverdediging in vanwege het feit dat de formatieleider in onmiddellijk gevaar verkeerde. Dit argument is strijdig met de feiten: de formatieleider blijft gedurende het gehele incident op veilige hoogte en afstand van de vermeende dreiging. Ook is het twijfelachtig dat de *wingman* voortdurend zichtcontact heeft met zijn

formatieleider. Nimmer geeft de *wingman* aanwijzingen aan zijn formatieleider voor het nemen van defensieve maatregelen of beschrijft hij de richting en afstand van het gevaar.

- Gedurende de periode vóór en direct na het incident neemt de formatieleider geen enkel initiatief om de acties van de formatie (zijn *wingman*) onder controle te krijgen. De formatieleider is niet alleen formatieleider maar ook *commanding officer* van *170th Expeditionary Fighter Squadron*. Ondanks de langdurige blootstelling aan de vermeende dreiging en de oproepen en manoeuvres door zijn *wingman*, faalt hij om de controle over de situatie over te nemen en de formatie weg te dirigeren van het onderkende gevaar. De taak van de formatie was '*On-call Interdiction*'⁸, niet het aanvallen van gelegenheidsdoelen.

Systematische tekortkomingen

De commissie constateert dat het bovenstaande leidt tot '*failure of leadership, airmanship and technique*'. De acties van beide vliegers zijn strijdig met schriftelijke aanwijzingen met betrekking tot de reactie op *Anti-*

Aircraft-Artillery en het gebruik van munitie buiten de *engagement zone*.

Hoewel het redelijk is om aan te nemen dat het geconstateerde grondvuur als vijandelijk grond-luchtvuur kon worden opgevat, had een meer gecontroleerde benadering vanaf veilige hoogte en vanuit een veilige hoek kunnen bevestigen dat het hier om eigen troepen ging.

De commissie constateert dat naast de eindverantwoordelijkheid van de vlieger, er systematische tekortkomingen waren op het gebied van luchtruimcoördinatie, controleprocedures en het voorbereiden van missies door de tactische eenheden.

Zo bestond er bij de eenheid géén procedure om te bevestigen dat de vliegers kennis hadden genomen van alle van toepassing zijnde documenten vóór de uitvoering van de vlucht. Het uitoefenen van toezicht hierop betrof een verantwoordelijkheid voor commandanten.

Deze tekortkoming strekte zich uit tot het *Combined Forces Air Component Command*, dat niet over een vastomlijnd proces leek te beschikken om nieuw binnenkomend personeel be-

Twee van de gewonde Canadese militairen krijgen bezoek in het ziekenhuis (Duitslands, april 2002)

(Foto: Canadian Forces Combat Camera, B. Walsh; collectie: IMG/KL)

⁸ Toestellen verblijven in het gebied voor niet-geplande '*Close Air Support*'.

kend te maken met de organisatie, het operatiegebied, de *Standard Operating Procedures*, *command and control*-procedures en de *Commander's Intent*.

Deze procedures, hoewel belangrijk in elke operatie, waren vooral relevant vanwege de relatief korte rotatieperiodes van reserve- en reguliere eenheden.

Falend leiderschap

Een ander voorbeeld van falend leiderschap van de commandant van de

eenheid bestond hierin dat er onduidelijkheid was over de *mission planning* verantwoordelijkheden van het hoofd van de planningssectie en zijn teamleden, en de verantwoordelijkheden van de inlichtingensectie van het *squadron*. Deze verwarring leidde tot opmerkelijke verschillen van mening over de grond-luchtdreiging in Afghanistan tussen een drietal sleutelfunctionarissen: *Commander 332nd Air Expeditionary Group*, *Commander Expeditionary Operational Support Squadron* en de inlichtingenofficier van 170-th EFS.

De Amerikaans-Canadese commissie

Op 18 april 2002, één dag na het incident, wordt door *Commander-in-Chief, United States Central Command* (CINCCENT) opdracht gegeven een onderzoek in te stellen. Na opdracht van de *Secretary of Defence* om het onderzoek volledig te coördineren met het Canadese ministerie van Defensie, wordt een Canadese brigade-generaal benoemd tot *co-president* en worden Canadese technische adviseurs toegevoegd aan de on-

**Twee F-16's patrouilleren
boven Afghanistan
ter ondersteuning van
operatie 'Enduring Freedom'**

(Foto: USAF, S.M. Jenkins; collectie: IMG/KL)

daarvan is 170 Expeditionary Fighter Squadron (170 EFS), samengesteld uit een tweetal squadrons van de Illinois Air National Guard.

Omdat slechts een enkele *guardman* zich een vrijwillige afwezigheid van zijn burgerbetrekking van 90 opeenvolgende dagen kan veroorloven, is een rotatieplan bedacht om vliegers korte periodes uit te zenden. Vliegers worden geacht minimaal 30 dagen in het operatiegebied te zijn; enkelen verblijven 45 dagen of langer.

Beide bij het incident betrokken vliegers arriveren medio maart 2002 in het operatiegebied. 170 EFS krijgt als taken om op 24-uurs basis missies boven Irak en Afghanistan uit te voeren. In een reguliere week zou een vlieger maximaal drie missies vliegen in twee verschillende operationele theaters.

'Rules of Engagement'

De commissie besteedt ruimschoots aandacht aan de *Special Instructions* en de *Rules of Engagement* voor operatie *Enduring Freedom*. *Rules of Engagement* hebben onder meer als taak het gebruik van geweld door eigen troepen te bedwingen en zeker te stellen dat ondergeschikten handelen in de geest van de commandant. Daarbij kunnen de *Rules* bijdragen aan het voorkomen van nevenschade, het voorkomen dat eigen troepen slachtoffer worden en het waarborgen dat acties binnen de grenzen van het oorlogsrecht blijven.

De Amerikaanse *Rules of Engagement* voor operatie *Enduring Freedom* voorzien onder meer in het recht op zelfverdediging tegen *Anti-Aircraft Artillery* (AAA): *Aircraft always have the right of self-defense against AAA, and*

...aircraft should NOT deliberately descend into the AAA range to engage or destroy AAA units which fire well below their altitude.

Deze *Rules of Engagement* wijken in beginsel niet af van de Amerikaanse *Standing Rules of Engagement* zoals deze gelden in andere gebieden. De beslissing om geweld te gebruiken tegen een vijandige handeling of een vijandige intentie¹⁰ berust bij de commandant ter plaatse.

Voor het toepassen van het recht op zelfverdediging tegen AAA en het daardoor buiten de *Rules of Engagement* treden in deze omstandigheden gold dat beide vliegers bevoegd waren zelfverdediging in te roepen: beide vliegers zijn commandant van hun vliegtuig.

De commissie beschouwt in haar rapport een aantal factoren om vast te stellen of het gebruik van dodelijk geweld, gelet op de vermeende AAA dreiging, passend was. Aan de orde komen de begrippen noodzaak, proportionaliteit, alle in redelijkheid beschikbare informatie, de onmiddellijkheid van de dreiging en de noodzaak om daarom de *Rules of Engagement* te overtreden en tot slot het motief van vergelding.

Proportionaliteit

De vele andere F-16 vliegers die door de commissie werden gehoord, stellen dat zij in vergelijkbare omstandigheden het gevaar zouden ontwijken en het gebied met verhoogde snelheid zouden verlaten, waarmee de noodzaak voor dodelijk geweld zou zijn vervallen. De twee bij het incident be-

derzoekscommissie, dan de *Coalition Investigation Board*.

In haar rapport⁹ beschouwt de commissie uitvoerig de organisatie en werkwijze van de luchtmachtcomponent. CINCENT heeft *Commander 9th Air Force* benoemd als *Combined Forces Air Component Commander* (CFACC) die zijn verantwoordelijkheden uitoefent via het *Combined Air Operations Center* (CAOCC). CAOCC geeft leiding aan de *332nd Air Expeditionary Group* (332 AEW), bestaande uit vier vliegende squadrons. Eén

⁹ Summary of facts of the Coalition Investigation Board, Tarnak Farms friendly fire incident near Kandahar, Afghanistan 17 April 2002, Headquarters United States Central Command, 7 June 2002.

¹⁰ In de Amerikaanse doctrine zijn vijandige handelingen en vijandige intenties onderdeel van het recht op zelfverdediging. In andere NAVO-landen, waaronder Nederland, vormen zij een zelfstandig begrip binnen de ROE en is optreden tegen dergelijke handelingen of intenties afhankelijk van het gestelde in de ROE.

trokken vliegers deden in feite het tegenovergestelde en omcirkelden de vermeende dreiging.

Over proportionaliteit stelt het rapport dat hoewel de vlieger uiteindelijk een bom van 500 pond wierp, hij eerder toestemming had verzocht om minder geweld te gebruiken, namelijk zijn 20 mm boordkanon. Hij heeft evenwel niet gekozen voor een niet-dodelijke vorm van zelfverdediging door zich bijvoorbeeld te verwijderen van de dreiging.

De commissie haalt ook enkele voorbeelden aan van beschikbare informatie die niet gebruikt is of waar niet verder naar gevraagd is. Beide vliegers, maar ook hun eenheid, beschikken niet over volledig bijgewerkte kaarten, terwijl de informatie wel aanwezig was. De onmiddellijkheid van de dreiging moet volgens de commissie blijken uit alle op dat moment beschikbare informatie.

De commissie haalt voorts nog een luchtmachtpublicatie¹¹ aan:

The pilot always retains the right of self-defense and the defense of other friendly assets unable to protect themselves. This right, however, should not be used as a planned work-around for solving poor tactics and decision trees. The F-16 pilot must make a conscious decision that the immediate threat outweighs the risk of fratricide. In situations where there is not an immediate threat, i.e., outside of abort range or nobody is spiked, or when SA on friendly positions is unknown, maintain a conservative, defensive approach to the situation until certain of compliance with the Rules of Engagement.

'Go' en 'No-Go' pillen

Ook het gebruik van *Go* en *No-Go* pillen door de vliegers komt uitgebreid aan de orde. Het gebruik door de Amerikaanse luchtmacht is strikt gereguleerd. Uitgebreide testen zijn vereist om de uitwerking en bijwerkingen op individuele vliegers vast te stellen. Beide vliegers kregen de pil-

len voorgeschreven om vermoeidheid tegen te gaan en voor aanpassing aan de tijdzone in het operatiegebied.

Ongeveer twee uur voor het incident had de *wingman* 10 mg van de *Go* pil ingenomen. De *Go* pil is bedoeld om te gebruiken in combinatie met maatregelen om vermoeidheid te bestrijden, zoals een hygiënische slaapomgeving, beperkt gebruik van *No-Go* pillen (slaapopwekkende pillen) en maatregelen die slaapritmeverstoringen voorkomen.

Van pogingen om deze maatregelen toe te passen was niets gebleken. Voorlichting hieromtrent aan commandanten en vluchtplanners bleef eveneens achterwege. Er was sprake van coördinatie tussen de commandant en de arts over het gebruik van de pillen, zoals vereist door het naast hogere commando.

De artsen die de medicijnen voorschreven vonden dat beide vliegers goed op de medicijnen reageerden en dat de vliegers in de periode voorafgaand aan het incident voldoende rust hadden genoten. Hoewel er enkele administratieve tekortkomingen waren in het *Aircrew Fatigue Countermeasures Program* bleken deze geen factor van invloed op de gebeurtenissen op 17 april. Het over de *wingman* opgestelde schema gaf aan dat deze over 91 procent van zijn cognitieve effectiviteit beschikte ten tijde van het incident.

Gebrek aan discipline

De *Coalition* commissie stelt dat er duidelijk en overtuigend bewijs is dat het incident te wijten is aan het gebrek aan vluchtdiscipline door de *wingman*. Dit resulteerde in het overtreden van de *Rules of Engagement* en het ongepast gebruik van dodelijk geweld.

Major [Y] acted with reckless disregard for the foreseeable consequences of his actions, thereby endangering friendly forces in the Kandahar area,

aldus de commissie.

Als bijkomende oorzaak wordt het falen van de formatieleider genoemd. Deze oefende onvoldoende gezag uit tijdens de vlucht, hetgeen resulteerde in de overtreding van de *Rules of Engagement* en het ongepaste gebruik van dodelijk geweld. De commissie noemt voorts enkele factoren die mede hebben geleid tot het incident: de *Commander 332nd Air Expeditionary Group* stelde zijn meerderen niet in kennis van zijn zorgen omtrent gebrekkige commandovoeringsprocedures en ernstige tekortkomingen in de inlichtingenvoorziening naar de eenheden.

In plaats daarvan deelde hij zijn zorgen op een indiscrete manier met zijn ondergeschikten en zorgde daarmee voor een klimaat van wantrouwen. Hij verzuimde duidelijke richtlijnen vast te stellen voor het plannen en voorbereiden van vluchten en verzuimde dit proces te ondersteunen.

De juridische afhandeling

Het Amerikaanse militair strafrecht is een interne krijgsmachtaangelegenheid, met militaire aanklagers en militaire rechters. Een nadrukkelijke rol is bovendien weggelegd voor de commandant op verschillende niveaus.

In een bijlage van het rapport van de *Coalition Investigation Board* komt de Amerikaanse co-voorzitter met aanbevelingen voor disciplinaire actie: *non-judicial punishment* voor *Commander 332nd Air Expeditionary Group* en *general court-martial* voor de beide vliegers. Op 16 augustus 2002 geeft *Commander Air Combat Command* opdracht aan *Commander 9th Air Force* om zijn disciplinaire bevoegdheid over de zaak over te dragen aan *Commander 8th Air Force*. Deze reikt in september 2002 een beschuldiging uit aan de vliegers, waarna in 2003 het vooronderzoek begint, ge-

¹¹ AFTTP 3-1.5, *Tactical Employment F-16 C/D*.

Herdenkingsdienst van de vier omgekomen militairen (Kandahar, Afghanistan, 2002)

(Foto: Canadian Forces Combat Camera, L. Penney; collectie: IMG/KL)

leid door één van zijn stafjuristen. De beschuldiging bestaat uit een drietal onderdelen.

- Het eerste deel betreft 'nalatigheid in de uitvoering van zijn taken als *wingman* en *aircraft commander* en het opzettelijk nalatig uitoefenen van vluchtdiscipline en nalaten gevolg te geven aan de van toepassing zijnde *Rules of Engagement* en de *Special Instructions* die op dat moment en ter plaatse golden'.
- Het tweede deel betreft 'het verwijtbaar, nalatig en onrechtmatig doden van een persoon door het toebrengen van dodelijke verwondingen met een lasergeleide bom' (*Manslaughter*, vier specificaties voor elk van de dodelijke slachtoffers één).
- Het laatste deel ziet op 'het plegen van een aanslag op een persoon met een voorwerp, een lasergeleide bom, dat waarschijnlijk de dood of zwaar lichamelijk letsel van deze persoon tot gevolg zal hebben' (*Assault*, acht specificaties). De formatieleider wordt alleen het eerste deel van de beschuldiging tenlastegelegd.

In maart 2003 wordt door de stafjurist het vooronderzoek afgerond en in zijn rapport stelt hij dat er voldoende bewijs is voor de aanklachten en voor een *court-martial* proces. Hij betoogt echter dat in het belang van de goede orde en discipline, de aanklachten ook op een andere wijze kunnen worden afgehandeld en adviseert *non-*

judicial punishment – de tuchtrechtelijke afhandeling – in plaats van gerechtelijke actie.

Commander 8th Air Force volgt het advies en biedt beide vliegers op 19 juni 2003 de mogelijkheid in te stemmen met de *non-judicial punishment procedure*. De formatieleider stemt in en krijgt een berisping vanwege *leadership failures*. Op eigen verzoek wordt hem ontslag verleend als *part-time guardsman*. De *wingman* kiest op 25 juni 2003 voor een *court-martial*. Na bijna een jaar verandert hij evenwel van gedachten en verzoekt alsnog de eerder aangeboden *non-judicial punishment*. Nadat *Commander 8th Air Force* instemt, bepleit de *wingman* op 1 juli 2004 zijn zaak bij deze in een besloten bijeenkomst.

De uitspraak

Op 6 juli 2004 doet *Commander 8th Air Force* uitspraak. De *wingman* wordt schuldig bevonden aan *dereliction of duty* (plichtsverzuim). De commandant overweegt naast het in de kop van dit artikel aangehaalde onder meer:

(...) *You acted shamefully on 17 April 2002 over Tarnak Farms, Afghanistan, exhibiting arrogance and a lack of flight discipline. When your flight leader warned you to 'make sure it's not friendlies' and the Airborne Warning and Control System aircraft controller directed you to 'stand by' and later to 'hold fire', you should have marked the location with your targeting pod. Thereafter, if you believed, as you stated, you and your leader were threatened, you should have taken a series of evasive actions and remained at a safe distance to await further instructions from AWACS. Instead, you closed on the target and blatantly disobeyed the direction to 'hold fire'. Your failure to follow that order is inexcusable. I do not believe you acted in defense of Major [U-de formatieleider] or yourself. Your actions indicate that you used your self-defense declaration as a pretext to strike a target, which you rashly decided was an enemy firing position, and about which you had exhausted your patience in waiting for clearance from the Combined Air Operations Center to engage. You used the inherent right of self-defense as an excuse to wage your own war (...)*¹².

Behalve de schriftelijke berisping omvat de straf een inhouding op zijn wedde ten bedrage van \$ 5,672 en overplaatsing naar een niet-vliegende functie bij de National Coast Guard.

Rol van de commandant

De *wingman* gaat in beroep bij de naasthogere autoriteit, *Commander Air Combat Command*. In het door zijn raadsman opgestelde memorandum¹³ stelt de *wingman* onder meer dat constateringen en opgelegde straf niet gesteund worden door het door de commandant beschouwde bewijsmateriaal. Ook zou de commandant arbitrair en eigenzinnig straf hebben opgelegd voor niet tenlastegelegde feiten. Bovendien was de commandant bevooroordeeld en negeerde hij het door de *wingman* ingebrachte en niet-weerlegde bewijs.

In het beroep wordt uitvoerig stilgestaan bij gebreken in de informatievoorziening, tekortkomingen in de commandovoering en de vermeende *scapegoat*-cultuur. *Commander 332nd AEW* wordt aangehaald naar aanleiding van zijn betoog dat de lange vluchten boven Afghanistan in strijd waren met luchtmachtregels aangaande de maximumvliegtijd. Der-

¹² Zie noot 1.

¹³ Memorandum for 18 AF/CC, Charles W. Gittins, Middleton, VA, 15 July 2004 (kopie in bezit van auteur).

Leden van het '3-rd Battalion Princess Patricia's Canadian Light Infantry Battle Group' bewijzen de laatste eer aan vier van hun kameraden die zijn omgekomen tijdens een training-incident in Kandahar, Afghanistan (2002)

(Foto: Canadian Forces Combat Camera, L. Penney; collectie: IMG/KL)

gelijke restricties waren opgelegd als veiligheidsmaatregel, maar werden tegelijkertijd ontkracht door het voorschrijven van de *Go* pillen.

Tot slot wordt nog vermeld¹⁴ dat *Commander 9th Air Force*, die zijn disciplinaire bevoegdheid in de zaak moest overdragen, daags na het incident een e-mail zond aan al zijn *theater commanders* waarin hij stelde 'niet te geloven dat het hier om zelfverdediging ging'. *Commander Air Combat Command* verwerpt het beroep op 3 augustus 2004, waarmee het tuchtproces wordt afgesloten.

Nabeschuiving

Friendly fire is not friendly if you are on the receiving end.

Met de hoofdrolspeler in het incident, een ervaren majoor-vlieger, loopt het evenmin goed af. Het inleveren van de *wings* en ook overplaatsing naar een niet-vliegende functie is voor veel

¹⁴ Zie noot 10.

vliegers immers te vergelijken met langdurige opsluiting. Beide onderzoekcommissies komen tot een vergelijkbare vernietigende conclusie.

In de uitspraak van de tuchtrechtelijke procedure wordt de vlieger in heldere vliegertermen verweten dat hij volstrekt onjuist heeft gehandeld. Zijn opdracht boven Afghanistan was *On-Call Interdiction*, en niet het aangrijpen van gelegenheidsdoelen.

Bij een vermeende dreiging geboden de regels het gevaar uit de weg te gaan. Door deze basisregel te schenden en het gevaar juist op te zoeken kwam de vlieger in de problemen. Zijn gebrek aan discipline leidde direct tot de dood van de vier Canadese militairen en de acht gewonden.

Zelden staan individuele militairen terecht voor incidenten waarbij eigen troepen zijn omgekomen. Meestal is er sprake van een ongelukkige samenloop van omstandigheden *in the heat and the fog of the battle*: een snel veranderende situatie op de grond waarbij men bij gebrek aan een overzichtelijk vijandbeeld 'blindelings' moet vertrouwen op identificatietechnologie of de eigen waarneming.

In deze zaak lag het evenwel anders.

De situatie was tamelijk overzichtelijk en had zo kunnen blijven als beide vliegers zich aan de *Special Instructions* en *Rules of Engagement* hadden gehouden. Beide commissies rapporteerden daarom dat er het nodige mis was met de organisatie en aansturing van de diverse eenheden.

Gebrekkige commandovoering op diverse niveaus, tekortkomingen in de informatievoorziening en een haperende vluchtplanning waren mede oorzaak van het incident. Naast de vlieger zijn daarom ook de formatie-leider (tevens *squadron leader*) en de naasthogere commandant berispt.

In alle hedendaagse militaire operaties zijn *Rules of engagement* een bepalende factor. *Rules of Engagement* zijn nadrukkelijk een commandantenverantwoordelijkheid. De commandant dient er op toe te zien dat zijn ondergeschikten de regels kennen en weten toe te passen.

Het behoeft inmiddels geen toelichting meer dat dit staat of valt met het gericht en bij herhaling uitvoeren van oefeningen gebaseerd op voor de hand liggende én niet zo voor de hand liggende scenario's.